

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Rozhodné právo v závazkových vztazích z mezinárodního obchodu - smluvní autonomie a volba práva - část. II (podmínky a omezení výkonu autonomie)

Základní otázkou autonomie stran je, stručně řečeno, následující: co dovoluje vůbec stranám učinit volbu práva? Pokud je vůle skutečně autonomní, tedy strany smlouvy můžou podřídít svůj vztah jakýmkoli právním řádem nebo mezinárodními nestátními pravidly soukromého práva (*lex mercatoria*), neměli by být, alespoň podle určitých názorů, vázáni změnami zvoleného právního řádu, a dokonce případně ani jeho kogentními normami.

Rozhodné právo v závazkových vztazích z mezinárodního obchodu - smluvní autonomie a volba práva - část. II (podmínky a omezení výkonu autonomie)

Zdroj autonomie

Základní otázkou autonomie stran je, stručně řečeno, následující: co dovoluje vůbec stranám učinit volbu práva? Pokud je vůle *skutečně autonomní*, tedy strany smlouvy můžou podřídít svůj vztah jakýmkoli právním řádem nebo mezinárodními nestátními pravidly soukromého práva (*lex mercatoria*), neměli by být, alespoň podle určitých názorů, vázáni změnami zvoleného právního řádu, a dokonce případně ani jeho kogentními normami. Potom by tedy platil názor prosazovaný Dr. F.A. Mannem, že strany můžou vyloučit aplikaci Římské úmluvy určením, že se má na smluvní vztah použít národní právo (anglické právo s vyloučením Zákona o právu použitelném na smlouvy z roku 1990,^[1] který implementoval Římskou úmluvu pro Spojené království). V takovém případě by se použil Anglický právní řád ve znění z období před přijetím Římské úmluvy.

Tento přístup, t.j. myšlenka “volně kroužící” autonomie stran je menšinový; jak píše Ehrenzweig, autonomie stran není nezávislým zdrojem kolizních pravidel, ale je platná jenom do té míry, do jaké je takovými pravidly uznána. To znamená, že podmínky, omezení a rozsah autonomie reálně vymezuje sám právní řád, který volbu práva umožňuje. Počátečním bodem a zdrojem autonomie je tedy reálně *lex fori*.

Národní soudy ne vždy respektují volbu práva učiněného stranami. Okolnosti, za kterých je možno odmítnout volbu práva, nejsou obecně stanoveny stejně. To opět závisí především od *lex fori*, tedy na tom, kde podá žalobce žalobu, neboť do té doby může mít smlouva několik potencionálně použitelných ráďů. Jak tvrdí Lando, “žádné pravidlo nepůsobí, dokud jej soud nepoužije ve sporu”.

Určovatelem rozhodného práva je tedy v určitém smyslu žalobce (především pokud se strany nedohodnou na výlučném místě řešení sporu anebo je možnost žalovat v několika zemích).

Jiný názorový proud vychází ze zdroje autonomie mimo národní právní řád, ať již je to *lex mercatoria*, nebo např. *ius gentium*. Na základě čl. 1134 francouzského Občanského zákoníku bylo ve věcech *Antwerpia v. Město Antverpy v Belgii* a *American Trading Co. v. Quebec Steamship Co. ve Francii* v podstatě konstatováno, že „volba cizího práva stranami nepodřizuje nutně její smlouvu jakýmkoli následným změnám práva.“^[2] Z těchto pozic ale později především francouzský Kasační soud ustoupil směrem k lokalizační doktríně.

Mezinárodní či nadnárodní základ autonomie podporuje i Institut pro mezinárodní právo. Jak se uvádí ve správě k rezoluci Institutu, základem autonomie je Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, která se má vztahovat i na ekonomickou sféru osobnosti. Z tohoto pohledu je autonomie volby práva nejenom spojující faktor; jsou to smluvní strany, které vkládají svou dohodu do právního systému, který si *svobodně* zvolily^[3]. Problémem, jenž musí tento přístup řešit, je odpověď na tyto otázky: když vycházíme z obecně přijímaného předpokladu, že strany „vnitrostátního“ kontraktu jsou vázány kogentními předpisy národního právního řádu, kde potom začíná svoboda stran, resp. kdo určuje, kde končí národní právní řád (kde tedy již nepůsobí)?

Pokud odpověď zní podle *lex fori*, potom není rozdílu v úvaze o národním nebo nadnárodním zdroji autonomie stran. Ještě závažnějším problémem je ale fakt, že nadnárodní přístup nutně předpokládá možnost odmítnutí změn v právním řádu nastalých po provedené volbě práva, resp. jinak nutnosti souhlasu stran s těmito změnami. Stejně platí i o vztahu ke kogentním předpisům práva státu. Ale, pokud strany učiní volbu práva podle *lex fori*, potom právě *lex fori* určuje podmínky i důsledky této volby.

Podmínky a omezení výkonu autonomie

Zdrojem autonomie je, kromě jiného, právo stran na určitost a právní jistotu v rámci vztahu, vzhledem k relativní neurčitosti pravidel o rozhodném právu („nejtěsnější spojení“) podle norem mezinárodního práva soukromého v případě neučinění volby. Hovoří se o *perspektivním* náhledu stran na smluvní závazky; Kahn a Freund hovoří o „profylaktické“ funkci norem kolizního práva.^[4] Dále, pokud strany mají možnost vybrat si lokalizační prvky, které zakládají nejtěsnější spojení, proč by měli být omezeny ve výběru práva?^[5]

P. North uvádí jako základní otázku ne existenci autonomie volby hmotného práva, nýbrž existenci autonomie volby kolizních norem, které mají teprve určit hmotné normy. V této souvislosti konfrontuje svůj názor s termínem použitým F.A. Mannem, který ve své kritice Římské úmluvy o právu použitelném na smluvní vztahy prosazoval výše uvedený názor, že negativním důsledkům je možno se vyhnout cestou „contractual choice of law provisions“, tedy např. volbou anglického práva s vyloučením Zákona o právu použitelném na smlouvy (výslovně nebo datem 31.3.1991^[6]). Tuto tezi

či možnost zdůvodňuje analogií s možností vyhnout se dispozitivním normám určitého rozhodného práva.

Je ale nutné uvést, že možnost volby kolizně právních norem je odlišného charakteru od autonomie ve vztahu k dispozitivním normám daného práva, resp. autonomie volby hmotného práva. S ohledem na celkový charakter Římské úmluvy, včetně čl.15 o odmítnutí zpětného odkazu, je danou možnost nutno vyhnout se použití Římské úmluvy odmítnout; Úmluva má kogentní charakter. To je zdůrazněno rovněž v základním účelu Úmluvy, tj. ve vytvoření jednotných pravidel v dané oblasti, v návaznosti na obdobný charakter Bruselské úmluvy pro oblast procesního práva, kde o kogentnosti jejich pravidel není sporu. To potvrzuje také závěr, že v současnosti, zrovna tak jako před přijetím Římské úmluvy určuje kolizně právní normy forum, ne strany smlouvy.

Co se týče podmínek autonomie, někdy se vyžaduje, aby jako podmínka možnosti výběru práva existovalo určité objektivní spojení ("objective connection"). Tak např. pravidla pro volbu práva podle Mezi-americké úmluvy se podle čl.1.2 použijí, pokud strany mají svoje obvyklé místo pobytu nebo firmu (hlavní sídlo, závod, resp. provozovnu) v různých státech, nebo pokud má smlouva objektivní spojení s více než jedním členským státem Úmluvy. Takto formulovaná podmínka znamená odklon od subjektivního faktoru, resp. vylučuje subjektivní stránku, tedy úmysl stran, a do popředí se dostává objektivní faktor.

Dané objektivní spojení je současně prvkem, který určuje mezinárodnost smlouvy. Jako podmínka objektivního faktického spojení přichází obecně v úvahu: (i) místo podnikání v různých státech (např. čl.1.1.1 Vídeňské úmluvy o mezinárodní koupi zboží, čl.1(a) Protokolu Mercosur o jurisdikci nad mezinárodními smlouvami; (ii) rozdílná státní příslušnost; nemá význam a její použití by bylo absurdní, proto se při určování rozhodného práva neuplatňuje; (iii) rozdílné bydliště nebo obvyklé místo pobytu ("domiciles or habitual residence"). Tento faktor může mít v obchodních smlouvách nespornou váhu, i když k tomu, aby tato okolnost měla jednoznačný význam, se výrazněji pojí subjektivní stránka, tedy úmysl stran vztahující se k této okolnosti; (iv) místo uzavření smlouvy v zahraničí; pokud se však strany nedohodnou jinak; nemá samo o sobě praktický význam; (v) místo plnění v zahraničí; je důležitým faktorem. Pokud kupř. dva Francouzi uzavřou smlouvu ve Francii s tím, že místem plnění je Itálie, je argumentováno, že smlouva by měla mít mezinárodní charakter; (vi) platba v zahraniční měně; zde je možno konstatovat to samé jako u (iv); (vii) majetek jako předmět smlouvy je v zahraničí; zde by opět mělo záviset na vůli stran, jaký význam této skutečnosti přidělí; v zásadě ale je významným prvkem.

Co se týče doby, ve které mají být faktory zohledněny, na tuto otázku se názory různí, v zásadě by se ale v zájmu právní jistoty mělo vycházet z okamihu uzavření smlouvy, a na pozdější nabytí nebo ztrátu mezinárodního charakteru by neměl být brán ohled.[\[7\]](#)

Nejdál v tomto směru jde názor, že samotný výběr cizího práva činí s jinak vnitrostátní smlouvu smlouvu se zahraničním prvkem. Tento přístup byl odmítnut Haagskou úmluvou z roku 1955. Poněkud jiný přístup má Římská úmluva, která v čl. 3.3 stanoví princip, že strany čistě vnitrostátního smluvního vztahu mohou zvolit jiné, cizí rozhodné právo: to znamená, že pouhá volba práva

nahrazuje mezinárodní charakter. Tato volba ale za situace, kdy se všechny prvky smlouvy jako relevantní faktory spojeny jenom s jedním státem, nemůže vyloučit použití kogentních pravidel národního právního řádu tohoto státu.

Jedním z mála příkladů rozhodnutí v této otázce je případ *Scotmotors (Plant Hire) v. Dundee Petrosea Ltd*, který ovšem předcházel přijetí Římské úmluvy Velkou Británií, a není zcela jednoznačně ilustrativní, resp. nedává jednoznačný závěr. Tento přístup byl nicméně následován i mimo Evropskou unii, a to např. v Občanském zákoníku provincie Quebec^[8]. Liberálnost čl.3.3 Římské úmluvy je ale podle některých názorů více zdánlivá než skutečná, resp. význam čl.3.3. je poněkud relativizován. Podle některých výkladů zvolený právní řád reguluje výklad smlouvy, ne však její platnost^[9]; podle jiných dokonce čl.3.3 neznamená nic víc než inkorporaci ustanovení zvoleného právního řádu v podobě podmínek smlouvy ("terms of contract"). Tyto názory jsou ale extrémní, faktickým rozhodným právním řádem je zvolený právní řád.

Co se týče otázky nutnosti určitého (logického, faktického, nebo jinak pojatého) spojení zvoleného právního řádu se smlouvou, resp. stranami smlouvy, v současné době je již v převážné míře odmítán jakýkoli požadavek na faktické spojení a smluvní strany nejsou v této otázce nijak omezovány. Nejlepším racionálním zdůvodněním volby neutrálního, se smlouvou a stranami nijak nesouvisejícího práva je jeho samotná neutralita vůči stranám a smlouvě. Tento moderní přístup je obsažen jak v rámci Římské úmluvy, tak i v národních právních řádech.

V případě nesprávné volby práva vedoucí k neplatnosti smluvního vztahu podle zvoleného práva je prosazován paternalistický validační princip ochrany stran, když je taková volba pokládána za neúčinnou, zjevně za účelem existence platného smluvního vztahu. Podobný princip prosazují i někteří američtí autoři, např. prof. Weintraub. Validací princip se však podle jiných názorů neslučuje s autonomním postavením smluvních stran, neboť v kontextu principu *vigilantibus iura scripta sunt* nemá taková ochrana zdůvodnění a autonomii *de facto* nabourává.

Tato otázka rovněž souvisí s již zmíněnou problematikou základního principu autonomie subjektů jako tvůrců pravidel, jejichž protiváhou by měl být princip odpovědnosti za autonomní postavení, včetně důsledků tohoto „nebezpečí svobody“. Jinak obecný konsensus existuje v tom, že jenom v případě, kdy volbu nepřipouští kogentní pravidla, nebo je učiněn za porušení rovnováhy stran, resp. je nefunkční, se může vycházet z toho, že volba práva nebyla vůbec učiněna.

^[1] The Contracts (Applicable Law) Act

^[2] "Parties choice of foreign law did not necessarily subject their contract to any subsequent changes in that law" - viz výše uvedená rozhodnutí

[3] Viz P. Nygh, Autonomy in International Contracts, str.7, s odkazem na P.S. Atiyah, The Rise and Fall of Freedom of Contract, str. 36, s odkazem na Jayme, Identité culturelle et intégration: le droit international privé postmoderne, str. 147 - 148

[4] P. North, Essays in Private International Law, 1993, str. 183

[5] P. North, Essays in Private International Law, 1993, str. 183

[6] Římská úmluva se použije na smlouvy uzavřené po tomto datu

[7] Viz P. Nygh, Autonomy in International Contracts, 1999, str. 48 – 51. Tento princip byl přijat i v čl. 3.3 Římské úmluvy, kde je pro relevantní spojení rozhodujícím doba učinění výběru - “the time of choice”

[8] Art. 3111, par.1, kniha 10

[9] D. Lasok, Conflict of Laws in the European Community, 1987, str. 348

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Korporátní dluhopisy v ČR: růst trhu, regulatorní limity a koncentrace rizik v segmentu podlimitních emisí](#)
- [Dělení, převod a přechod podílu v s.r.o.](#)
- [Nařízení PPWR: cesta do pekla dlážděná dobrými úmysly](#)
- [AML - od zákona č. 253/2008 Sb. k AMLR: co konkrétně musí česká povinná osoba změnit do roku 2027](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 37.: Povinná forma jednání ve smlouvách](#)
- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [AML a diskriminace v realitní praxi: chyby, které mohou vyjít draho](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)